

LIBRIS

We know
books

DANIEL JAMES BROWN

ÎNFRUNTAREA MUNȚILOR

O poveste adevărată
a eroilor japonezo-americi
în cel de-al Doilea Război Mondial

Traducere din limba engleză
NICOLAE BOGDAN MARCHIDANU

CUPRINS

CUVÂNT ÎNAINTE 11
NOTA AUTORULUI 15

PROLOG 17

PRIMA PARTE

ȘOC

23

PARTEA A DOUA

EXIL

85

PARTEA A TREIA

KOTONK ȘI BUDDHAHEAD

159

PARTEA A PATRA

O MIE DE CUSĂTURI

255

PARTEA A CINCEA
CĂTRE PORȚILE INFERNULUI

355

PARTEA A ȘASEA

ACASĂ

479

EPILOG 499

MUȚUMIRI 519

RESURSE 522

NOTE 524

CREDITE FOTO 582

INDEX 585

CUVÂNT ÎNAINTE

Acum douăzeci și cinci de ani, în 1995, înainte de Google sau smartphone-uri, am condus un grup de voluntari plini de dorința de a intervieva, de a păstra în format digital și de a împărtăși poveștile personale ale strămoșilor noștri japonezo-americani încarcerați în timpul celui de-al Doilea Război Mondial. Am numit proiectul Densho, un termen japonez care înseamnă „a lăsa o moștenire pentru generațiile viitoare“. La vremea respectivă, tatăl meu a spus, cu o expresie ce marca durerea, că era o idee proastă. Membrii comunității voiau să uite anii de război și suferința.

Aceasta a dat naștere unei lungi discuții cu un om care rareori îmi spunea ce să fac. La sfârșitul conversației, i-am spus că sper că a înțeles, dar că *trebuia* să realizez acest proiect. Această parte a istoriei americane abia dacă era predată în școli și prea mulți oameni nici măcar nu auziseră despre încarcerarea a o sută douăzeci de mii de americani de origine japoneză. Cei care trăiseră această experiență mureau. Trebuia să le ascultăm și să le înregistrăm poveștile. Când tatăl meu a văzut că aveam de gând să încep cu adevărat să intervievez oameni, mi-a spus că era ceva ce trebuia să știu: „Există diviziuni profunde în comunitate despre care oamenii nu vor să vorbească. Fii atent și nu judeca pe baza a ceea ce crezi că știi. Viața se poate schimba rapid“.

În anii care au urmat acelei conversații, tatăl meu a devenit cel mai bun consilier al meu. A acceptat chiar să fie intervievat și adesea a fost o legătură importantă între Densho și bătrânii japonezo-americani care ezitau să-și împărtășească poveștile.

Douăzeci de ani mai târziu, stăteam pe o scenă însoțită, în aer liber, la Centrul din Seattle, pentru a accepta un premiu Mayor's Arts, pentru activitatea Densho, de conservare și împărtășire a acestei istorii. În timp ce scanam publicul în căutarea tatălui meu, în vârstă de optzeci și opt de ani, care venise cu mine, am stat în fața celebrei picturi murale Horiuchi, un mozaic de sticlă viu colorat, de șaisprezece metri înălțime și șase metri lățime, creat de cunoscutul artist japonezo-american Paul Horiuchi. Dintr-un interviu pe care îl realizasem cu șase ani mai devreme cu Bernadette, văduva lui Paul, știam că autorului i-a fost greu să obțină un loc de muncă fiind japonezo-american, în timp ce locuiau în Wyoming. Familia era atât de săracă încât, atunci când și-au vizitat rudele încarcerate în lagărul de concentrare Minidoka din Idaho, Bernadette era invidioasă pe copiii de acolo care aveau cel puțin mâncare caldă, adăpost și lapte de băut. Îmi aduc aminte că m-am simțit neliniștit auzind-o pe Bernadette vorbind despre dorința de a trăi în acel lagăr de concentrare american. Apoi mi-am dat seama și mai mult cât de grei trebuie să fi fost acei ani pentru familia ei. Tatăl meu a avut dreptate să-mi spună să ascult și să nu judec.

Când mi-am întors privirea de la mozaicul mural și m-am uitat la public, ochii mei au surprins liniile grațioase ale Arcelor Yamasaki; arcade gotice înalte de o sută cincizeci de metri, create de fostul arhitect din Seattle, Minoru Yamasaki, pentru Târgul Mondial de la Seattle din 1962. Se presupunea că acestea erau o instalație temporară. Cu toate acestea, erau atât de frumoase, încât au devenit un reper permanent și au intrat în istorie. În mod ironic, două dintre celelalte creații ale lui Yamasaki, menite să fie permanente – Turnurile Gemene din New York –, au fost distruse de teroriști pe 11 septembrie 2001. În zilele și lunile care au urmat, mi-am amintit

cât de îngroziți se simțeau japonezo-americanii în timp ce îi priveam pe americanii musulmani și arabi temându-se, ocoliți și văzuți ca inamici, reflectând experiența japonezo-americanilor din timpul celui de-al Doilea Război Mondial. Apoi mi-am amintit cuvintele tatălui meu: „Viața se poate schimba repede“.

La ceremonie, primarul orașului Seattle a prezentat conceptul Densho. A urmat introducerea mea. Am început prin a dedica premiul tatălui meu, dar tot timpul în care am vorbit, i-am căutat fața prin mulțime. În cele din urmă, l-am văzut făcând cu mâna din al treilea rând, din spate. Presupun că stătea într-un loc retras ca să nu ocupe un loc de la VIP, neștiind că era cea mai importantă persoană de acolo în ziua aceea.

Când m-am întors de pe scenă la locul meu, m-am așezat lângă un alt premiat, Daniel James Brown, un bărbat blând și cu o voce blândă, recunoscut pentru cartea sa despre echipa Washington University, *Băieții din barcă*. Cartea lui a fost una dintre preferatele mele și am admirat bogata sa povestire și cercetarea istorică. Ne-am împrietenit repede când am aflat că amândoi lucraserăm la Microsoft în același timp și că amândoi plecaserăm pentru a ne urma pasiunile. Dan mi-a spus apoi că era de mult timp interesat de faptele americanilor de origine japoneză din timpul celui de-al Doilea Război Mondial și că se gândea la ele pentru următoarea sa carte. Chiar înainte de încheierea programului, am făcut schimb de cărți de vizită și am promis că vom rămâne în legătură.

Acum, după cinci ani, scriu prefața cărții care a rezultat, cel puțin parțial, din acea conversație. Dan și cu mine am petrecut ore întregi alături de istoricul Densho, Brian Niiya, împărtășind idei și sugestii de povești pentru a face cartea cât mai exactă și autentică din punct de vedere istoric, folosind colecția de istorie orală a Densho și alte bogate surse din Hawaii și California. I-am urmărit pe Dan și soția sa, Sharon, petrecând ani de zile cercetând și călătorind pentru a construi o imagine completă a experienței japonezo-americane în timpul războiului. La un moment dat, timpul petrecut

cu Dan și Sharon a devenit pentru mine o oportunitate să mă relaxez și să învăț. Mi-a plăcut să aud poveștile despre viețile și scrisorile capelanilor din Regimentul 442. M-am bucurat să aflu mai multe de la Fred Shiosaki, Rudy Tokiwa și Gordon Hirabayashi, bărbați cu care au petrecut cu generozitate ore întregi pe când le-au înregistrat istoriile și ale căror povești sunt acum parte din cartea lui Dan.

Când a început proiectul Densho, visam ca poveștile adunate să îi umanizeze și să îi educe pe alții ca să se opună nedreptăților. *Înfruntarea munților* vine într-o perioadă de profundă tulburare, o perioadă în care empatia noastră pentru ceilalți este atât de necesară pentru a ghida alegerile pe care le vom face. Această carte va deschide inimi. Mulțumesc, Dan.

Tom Ikeda

Tom Ikeda este director executiv al Densho, o organizație nonprofit cu sediul în Seattle, dedicată culegerii, conservării și împărtășirii istoriei japonezo-americane și promovării justiției sociale și a echității.

NOTA AUTORULUI

În aprilie 1946, în urma celui de-al Doilea Război Mondial, George Orwell scria: „Limbajul politic – și, cu variații, acest lucru este valabil pentru toate partidele politice, de la conservatori la anarhiști – este conceput pentru a face minciunile să pară adevărate, iar crima, respectabilă“.

Evenimentele din centrul acestei cărți ilustrează din plin acest lucru. Când guvernul american a scos zeci de mii de japonezo-americani din casele lor și i-a încarcerat în lagăre izolate și pustii, a zăgrăvit aceste acțiuni într-un limbaj menit să filtreze, să atenueze, să ascundă și să distorsioneze o serie de fapte dure și incomode. Liderii militari și politici au numit îndepărtarea forțată a cetățenilor „evacuare“. Ei i-au numit pe părinții acelor cetățeni, majoritatea locuind în Statele Unite de zeci de ani, „inamici străini“. Au numit „centre de adunare“ grajdurile și hipodromurile unde atât tinerii japonezo-americani, cât și părinții lor au fost închiși pentru prima dată în spatele sârmei ghimpate. Numeau „centre de relocare“ ansamblurile permanente unde peste o sută de mii de oameni au trăit pe parcursul războiului înghesuiți în barăci spartane aflate în pustietăți deșertice.

Aproape fără excepție, agențiile de știri ale vremii au adoptat acest limbaj, iar autorii cărților de istorie din deceniile următoare

l-au reluat. Pentru a spune o poveste adevărată, trebuie să folosești un limbaj sincer, așa că am încercat să înlocuiesc în această carte eufemismele cu un limbaj mai sincer.

De exemplu, uneori, mă refer la ansamblurile menționate mai sus ca „lagăre de concentrare“. Nimeni nu ar trebui să interpreteze nici măcar o clipă acest lucru ca o echivalare în vreun fel cu oribilele lagăre ale morții și cele de muncă forțată din Germania nazistă precum Auschwitz și Dachau. Nimic din istoria modernă nu echivalează cu teribila realitate a acelor locuri. Dar rămâne faptul că „centrelor de adunare“ și „centrelor de relocare“ au fost, într-adevăr, lagăre de concentrare americane, după orice definiție rezonabilă a acestui termen.

De asemenea, m-am străduit să fiu precis și onest când am adus în lumină conversații. Orice dialog pe care îl prezint aici este preluat direct din transcrieri ale interviurilor sau ale altor surse primare și prin urmare, sunt fidele nu numai cuvintelor rostite, ci și modulul de conversație al interlocutorului. Aduc acest lucru în discuție aici în parte, pentru că o serie de oameni pe care îi veți întâlni în aceste pagini vorbeau creola hawaiiană cunoscută în toate insulele, pur și simplu, sub numele de *pidgin*. Pentru cei neinițiați, această limbă poate părea grosolană sau chiar neîngrijită. Nu este niciuna dintr-acestea. Este, pur și simplu, limba caldă și familiară care s-a creat în creuzetul cultural care este Hawaii, combinând cuvinte și expresii din engleză, portugheză, hawaiiană, cantoneză, japoneză, coreeană, tagalogă și puțină spaniolă, ca mijloc practic de comunicare peste granițele etnice și lingvistice. Leagă împreună mai marea *ʻohana* hawaiiană, sau familia. Și, după cum veți vedea, joacă un rol important în povestea care urmează.

PROLOG

Am făcut sacrificiile. A fost un sentiment de „Hei, am meritat asta. Nu e vorba că îmi ești dator. E vorba despre faptul că am meritat asta“.

FRED SHIOSAKI

Una dintre multele bucurii ce apar odată cu scrierea unei cărți ca aceasta este reprezentată de întâlnirea cu oamenii extraordinari care au trăit povestea pe care o spui. De obicei, îi întâlnești doar virtual, prin scrisorile, jurnalele sau înregistrările video pe care le-au lăsat în urmă. Ocazional, dacă ești norocos, ajungi să-i întâlnești personal.

Așa s-a întâmplat într-o după-amiază din 2018, splendidă, tipic hawaiiană, când prietena mea Mariko Miho m-a condus la restaurantul Maple Garden din cartierul McCully-Moiliili din Honolulu. Locul era zgomotos din cauza clinchetului farfuriilor și plin de mirosuri care se ridicau dintr-un bufet cald așezat de-a lungul unui perete. Majoritatea oamenilor care stăteau la coadă la mâncare erau acolo pentru reducerea acordată seniorilor ce avea loc la mijlocul săptămânii, la prânz. Noi eram acolo pentru companie.

Mariko m-a condus în spatele restaurantului, unde șase domni cu părul alb, toți trecuți de nouăzeci de ani, stăteau la două mese rotunde mari, înconjurați de soțiile, fiii și fiicele lor. Mariko m-a prezentat. Toți au zâmbit și au făcut cu mâna puțin timid, apoi și-au reluat conversațiile. Mariko m-a așezat lângă doi dintre domni și mi i-a prezentat ca fiind Roy Fujii și Flint Yonashiro. Erau veterani ai Regimentului 442 de Luptă (RCT). În timpul celui de-al Doilea Război Mondial, regimentul luptase atât de curajos împotriva puterilor fasciste din Europa, încât ieșise din război ca una dintre cele mai decorate unități militare din istoria americană. Roy și Flint se cunoșteau și țineau unul la celălalt de cel puțin șaptezeci și cinci de ani. Luptaseră împreună, pierduseră prieteni împreună, vărsaseră sânge împreună, trecuseră prin iad împreună.

Curând, amândoi aveau să mă delecteze cu povești, iar eu să le pun întrebări. Roy a explicat cu răbdare cum se ajustează setările de elevație pe un obuzier de 105 milimetri. Amândoi au vorbit despre sunetul terifiant al obuzelor de artilerie care se apropiau despre împărțirea batoanelor de ciocolată copiilor înfometați din Italia, despre înotul în Marea Mediterană și despre cum își croia drum prin câmpurile minate din Germania. Am scos niște hărți și în curând, ambii bărbați s-au aplecat peste ele, comparându-și cu nerăbdare notițele, explicând caracteristicile unui teren din Franța – munți pe care îi escaladaseră, traversări de râuri unde prietenii muriseră. Am vorbit timp de o oră sau mai mult și, în tot acest timp, amândoi și-au păstrat o privire atât de strălucitoare, cu mintea limpede și vibrând de viață, încât ai fi putut să crezi că au douăzeci de ceva de ani, nu nouăzeci și ceva. Era ușor să-ți imaginezi în ei tineri nerăbdători, îndrăzneți și buni la suflet care fuseseră odată.

Când prânzul s-a terminat și veteranii au început să-și împing scaunele de la mese, membrii familiei s-au grăbit să le aducă bastoanele și cadrele. Fiicele care aveau ele însele șaiszeci sau șaptezeci de ani s-au grăbit să-și ajute tații să se ridice. Fiii au eliberat culoarele pentru trecerea scaunelor cu roțile. Când Roy Fujii s-a pregătit să s

ridice, s-a clătinat puțin. Un scaun stătea între el și ușă, și nu era clar dacă l-a văzut. Mai repede decât aș fi putut eu, Flint Yonashiro, în vârstă de nouăzeci și patru de ani, a sărit în picioare, a alergat în jurul mesei, a dat scaunul laoparte, l-a echilibrat pe Roy și i-a întins bastonul.

A fost un lucru mărunț, dar nu-l voi uita niciodată. A rezumat într-un gest tot ce am învățat nu doar despre acei șase bărbați, ci despre alte mii, exact ca ei. Timp de trei sferturi de secol, în toată țara, s-au adunat – la prânzuri și cine și *lū'au*¹, în case, restaurante sau săli pentru veterani – având nevoie să fie din nou unul lângă altul fizic, având nevoie să arate din nou cât de mult se iubesc, având nevoie să aibă grijă unul de celălalt, așa cum fac frații. În acea după-amiază, în timp ce păraseau restaurantul, străinii le-au făcut loc, iar o reverență tăcută a cuprins sala. Știam cu toții că nu vor mai fi mult timp cu noi, deși cu toții ne-am dorit să nu fie așa. Și de aceea am început – cu mult ajutor din partea unora dintre ei, și a fiilor și fiicelor, prietenilor și compatrioților lor – să vă spun aici cât de bine pot povestea lor remarcabilă.

Unii veneau din așezări mici, alții din orașe mari. Unii proveneau din ferme de familie din Vestul American, alții din vaste plantații de ananas și trestie-de-zahăr din Hawaii. În general, crescuseră ca alți băieți americani, jucând baseball și fotbal american și mergând la matinee sâmbăta. Au cântat în fanfare de 4 Iulie, au mers la târguri, au mâncat burgeri și cartofi prăjiți, și-au băgat nasul sub capotele mașinilor și au ascultat melodii swing la radio. Și-au făcut planuri să meargă la facultate, sau să lucreze în afacerea familiei, sau să conducă ferma într-o zi. Au privit fete frumoase care mergeau pe coridoarele școlii strângând cărți la piept, îndreptându-se spre

¹ Măști tradiționale hawaiană, care include de obicei mâncare, muzică și dans. (red.)